

Plurális szavazat.

1. Politikai intézményeinkben jellemző a formális demokrácia érvényesülése. Igaz, hogy csak közvetve, csak részben és legalább jogilag, csak személyi tekintetben történik, de jellegzetes tünet a fejlődést illetően a népakarat uralomra jutására. A XVI. és XVII. században terjedő elméletek, melyek a legabszolútabb kormányzatban is a népakaratot, az alattvalók többségének akaratát látták, mely passzív az engedelmeskedésben, türesemben nyilvánult volna meg s így fedezte a hatalmat, most részben megvalósulnak. A legtöbb állam ma még csak ott tart, hogy a törvényhozás egy szerve útján, egy választott testület által, amely az alattvalók kisebb-nagyobb része által alakíttatik meg, közvetve nyilvánulhat meg csak közjogi hatállyal a népakarat, ép azáltal, hogy a testület tagjait a nép választja. De ha a referendum vagy ahhoz hasonló intézmény ma még ritkaság, ép a parlamentarizmus klasszikus hazájában — bizonyára a doktrinerek nagy bosszúságára — nyilatkozik meg jelenleg a legerősebben a törekvés, a népek, illetve politikailag jogosult részének a törvényhozás egyes kérdéseiben a döntés közvetlen jogát adni (a *House of Commons* és a *House of Lords* felett akarják konfliktus esetén döntő szóval felruházni és ép a konzervatívok). *)

Ha látjuk egyrészt, hogy népies, a törvényhozás és kormány-

*) Ez a fejlődési irány is, amely tagadhatatlan s amelynek egy szelidebb alakban való megnyilvánulása az arányos képviselet, mikor listákra történik a szavazás, azt mutatja, mennyire nincs igazuk a doktrinereknek, mikor a képviseletben valami szelekciót látnak, nem pedig közvetett népuralmi intézményt, ami rendesen.

zatban lényeges jogokkal bíró testületek alakítatnak egyrészt oly országokban, ahol még nem volt (Oroszország, Perzsia, Törökország s tervezve Mecklenburgban), másrészt ahol van, mind demokratikusabb elvek érvényesülnek megalakításánál (általánosság, titkosság a szavazatban, arányosság a szó kétféle értelmében a választásnál): éreznünk kell, hogy az államban szervezett osztályhatalom keresi a kapcsolatot a néppel, annak kifejezett akaratában keresi intézményeinek szankcióját, hogy szinte szükséglet az államra, hogy benne a népakarat formálisan érvényesüljön legalább bizonyos mértékig. Az állam akkor is, midőn a hatalom önjogúságának elvével intézményeinek legalább nagy részében szakít, nem helyezkedik a logikailag egyedül megállható alapra, nem származtatja, legalább intézményileg nem, illetve legfeljebb csak elvben (mint az 1789-es emberi jogdeklaráció, vagy az 1830-as belga alkotmány) a hatalmat az államban, a törvényhozó, a jogalkotó, az intézkedő hatalmat a népösszeségtől, még csak részben sem. Ez csak akkor következik be, mikor az államra ez bizonyos mértékben szükségesnek látszik. Ez pedig bekövetkezik akkor, midőn az alsó osztály vagy legalább annak egy része szervezkedik, jogokat követel, úgy hogy az államból való kizárása nem látszik többé ajánlatosnak, miután könnyen előidézhetné, hogy az alsó osztály nagy tömege ellenséges állást foglalna el az állam és az állam által érdekükben biztosított osztályok ellen, ami folytonos súrlódásokat idézne elő. Ekkor már beáll a szükséglet, hogy az alsó osztály is tudja jogát az államban s annak törvényei, intézményei ne mint rajta kívül álló, felette levő hatalmak parancsa jelenkezzenek, hanem azokban az ő akaratának érvényesülését is lássa. Ha megfelelő intézményt nem teremtenének, ez hatalmas agitacionális eszköz lenne az állami és társadalmi rend ellenségeinek kezében. A politikai jogosultság elsősorban az alsó osztály szembehelyezkedését a társadalmi hatalmasságokkal s az azokat támogató állammal van hivatva megakadályozni az uralmon levők szempontjából; minthogy azonban így befolyás adatik az állam törvényhozására, igazgatására az alsó osztálynak, természetes, hogy azok érdekei, törekvései is bizonyos fokig érvényesülni fognak, személyi tekintetben az ő embereik is pozíciókhoz jutnak. Az alsó osztály, a megélhetésért küzdők és az azért munkára utáltaké, természetesen gazdasági érdekellentétben áll a felsőbbekkel, melyek törekvése maguknak mennél több kényelmet és jólétet biztosítani, a termények (produktumok) mennél nagyobb részét kisajátítani, ők a jövedelemelosztásban egész más címen kívánnak részesülni, mint az azt előállítók. A tömegek szavazatával gazdasági érdekeikben vannak fenyegetve, viszont a tömegek szavazata bizonyos értelemben szükségesség, az

állami élet feltételévé lesz. Az uralmon levők törekvése természetesen oda fog irányulni, hogy az adott jog, amellett, hogy e benyomást keltse, illetve fentartsa, mennél kevésbbé szolgáljon az alsó osztály érdekeinek, törekvéseinek érvényesítésére, hogy mennél nagyobb mértékben legyen csak formális jog az alsó osztályra s lehetőleg csak arra szolgáljon, hogy megszerezze a formális szankciót az intézményeknek, a hatalmaknak, hogy azok a népakarat folytán fennállóaknak tűnhessenek fel, de azok megalakítására, módosítására az alsó osztálynak, ezáltal az érdekeknek, melyek benne megtestesülnek s mely érdekek végeredményben a mai társadalmi, gazdasági renddel merőben ellentétes világfelfogást, az igazságosságnak, jognak merőben ellentétes elveit célozzák, minél kevesebb befolyása legyen. Közvetlenül a gazdasági, társadalmi privilégiumokat élvező osztályok, kik mögött az állam, a szervezett hatalom van, féltik a kiváltságaikat, melyekből engedményeket kénytelenek tenni, mihelyt az alsó osztály joghoz jut. Ha tekintetbe vesszük, hogy a választások a többségi elv alapján történnek, és hogy a többség minden kétséget kizárólag az alsó osztály, nem csodálkozhatunk, hogy az uralkodó osztályok*) irodalmában (ez érzi meg először a veszedelmet) egyre ellenségesebb lesz a hangulat az általánosság és az abból folyó elvek és berendezkedések ellenében. A veszély különösen abban rejlik, hogy az alsó osztály képezi a választók többségét, ha mindenki választó; evvel meg lenne adva, hogy legalább a választások többségében s evvel a képviselőt többségében is az alsó osztály érdekei, törekvései nagy mértékben érvényesülnek, másrészt az alsó osztály öntudatos pártja nagy számú képviselőre jut. És evvel jelezve van az óvszer is ellene: a képviselőt legalább többségében függetleníteni kell a többségben levő alsó osztálytól, amire különböző módok kínálóznak.

2. Leggyakoribb eset, hogy a képviselőket nem egyenlőszámú választók választják meg, a kerületek nem egyenlők. Habár a parlamentarizmus ideológiájából az következne, hogy azon területek, melyeken műveltebb, gazdagabb a lakosság s így a nagy városok jussanak erősebb képviselőre, mindenütt ép ennek fordítottját találjuk. A vidék előnyben van, akár a földterület nagyságát, akár a közigazgatási egységeket veszik a kerületi beosztás alapjául. Így van ez a demokratikus

*) „Uralkodó” alatt általán a gazdasági és társadalmi előnyöket élvező osztályokat értjük, ha az államhatalom formaliter nincs is náluk, eltekintve attól, hogy az állam funkcionáriusai soraikból kerülnek ki, kivált a főbék: az állam joga és ereje legalább működésében őket, az ő érdekeiket védelmezi, az állam terheitől nagy részt mentesek. A hivatalos tanok osztályfelfogásukat fejezik ki.

Franciaországban, hol az utóbbi ok következménye, így Németországban, hol főleg az, hogy a kerületek régen osztattak be, az alapul szolgáló népességi viszonyok változtak meg, Angliában, hol még a régi igazságtalan beosztás maradt meg részben. A vidéki elemek inkább állanak a felsőbbek befolyása alatt, kevésbé önállóak, szétszórtságuknál, műveltségüknél fogva kevésbé hozzáférhetőek az osztályöntudatnak, kevésbé szervezhetőek. Ez a berendezkedés csak viszonylagos biztonságot nyújt s nem feltétlen, másrészt az agrár érdekek nagy mértékben való érvényesülését jelenti. A választók kategóriákra bontása s ily kategóriák között a képviselőt egyenlőtlen felosztása, amilyen pl. Ausztriában volt az 1907-es reformig, a képviselőt többségét szintén biztosíthatja a kiváltságoltaknak és pedig feltétlenül, rendi jellege miatt azonban nem igen fogadható el a modern államban, teljesen az ellentétek képviselőtét adja működése eredményeképp, mesterkéltséggel, erőszakos, eredetében a parlamentarizmus egy fontos elvével, hogy a képviselőt a nép összesége, (illetve a jogosultaké) választja, szakít. A szavazók kategorizálása egyazon választásnál, e kategóriáknak, mint egységeknek, a beléjük tartozók számától független mértékben befolyásadása a választásra (porosz, szász, orosz rendszer, két előbbinél adó, utóbbinál tulajdon, foglalkozási alapon) szintén a képviselőt függetlenítése a számszerű többségtől bizonyos kisebbségek javára, amelyről azonban ugyanaz mondható, mint az előbbiről s elméletileg ellene van a politikusok legnagyobb része, nemcsak a theoretikusok, hanem az aktív államférfiak is. *) A polgári irodalomban és közfelfogásban egyre nyer népszerűségben a probléma megoldásának egy oly módja, amelyről joggal mondhatjuk, hogy a legnagyobb mértékben a modern viszonyok hatása alatt keletkezett, egyrészt az alsó osztály feltartóztathatatlan törekvése, másrészt a felsőbbek kiváltságainak féltése hozták létre. Ez a plurális szavazat. Benne legtisztábban nyilvánul meg a gondolat, hogy a választások sorsát a nagy többség szavazatától függetlenebbé tegye, a felső osztályok nagyobb befolyását intézményesen biztosítsa, ne tegye azt függővé a hatástól, melyet az alsóbbak szavazatára gyakorolni tudnak, de nem is biztosít külön kizárólagos képviselőtét s evvel nem teremti meg az egymást kizáró, minden közös alapot nélkülöző ellentétek képviselőtét, nem teszi a képviselőtét a kategóriák közötti harcnak zsákmányává, (ami a szociális ellentéteket csak fokozza) és hatásában általános miután a privilegizált kategóriák nagyobb befolyását mindenütt, minden kerületben érvényesíti. A plurális szavazat a privilegizáltak nagyobb

*) Az előbbinek — legalább elveiben — Schäffle a védelmezője (*Zeit- und Kernfragen. Neue Folge* 1896J, utóbbinak egyik megalkotója Gneist (*Die nationale Rechtsidee von den Ständen* 1896.)

befolyását közvetlenül a választókban, tehát a szavazatjogban szervezi, nem csoportokat favorizál, hanem közvetlenül a csoportokhoz tartozó egyeseket, ezeket nem vonja ki a választók összességéből, nem alakít belőlük külön választó kollégiumokat, melyek aránylag vagy általán több képviselő választására jogosultak, vagy a képviselő választására nagyobb befolyással bírnak, hanem egyazon képviselőt vagy képviselőket választó testületben különböző számú szavazattal ruházza fel a választókat, aszerint, amint azok egyik vagy másik kategóriába tartoznak. A privilegizálás e módja természetesen egész más következményekkel fog járni, mint a többiek. A plurális szavazatban a jog általánossága egyenlőtlenségével van kompenzálva. Természetesen tévedés azt hinni, hogy evvel a jog általánossága jelentőségét veszíti, az állapotok olyanok lesznek, mint azelőtt; ép oly téves, mint a szavazatok mérsékelt fokozásának jelentéktelenségét állítani.*) A plurális szavazat sem nem a cenzusos jog és állapot, sem nem formális elismerés, elvi jellegű megkülönböztetés. Mindennapi tapasztalat bizonyítja, a területek megalkotásának mily nagy szerepe van a képviselet működésében. A mai, területi alapon szervezett képviseletek mindenütt a helyi érdekek előtérbe nyomulását, evvel a sokat panaszolt *politique de clocher*-t eredményezték, aminek kétségtelen oka, hogy a választók érdeke itt találkozik, ezek közösek. Ha felvesszük, amit senki sem fog kétségbe vonni, hogy a képviselő programjával, működésével választóit iparkodik kielégíteni, legalább azok többségét magának megnyerni, kétségtelen, hogy a választók egyes kategóriáinak kiemelése azok érdekét, felfogását fogja megfelelően előtérbe tolni. Nem kevésbé bizonyos, hogy a szavazók nem a kategóriák és nem az osztályok szerint alakulnak pártokká, a pártok különböző csoportokból veszik híveiket; a pártok alakulásánál most már, amikor valamely program szerkesztéséről van szó, a kiemelt kategóriák érdeke és felfogása fog érvényesülni amellet, annak alárendelten a nem előnyösített kategóriáé. Másrészt ennek érdekei sem lesznek elhanyagolhatók, mint a cenzusnál, mert hisz az olyan program, mely nem venné azokat figyelembe, csakhamar meghasonlást idézne elő s a nem privilegizált kategóriát szembe helyezné a párttal, a jelölttel, vagy egy más (polgári) pártnak szerezne meg, amely inkább figyelembe venné azokat. A plurális szavazat megadja az alsó osztálynak az érvényesülési módot és lehetőséget, de a felsőbbekével kiegyenlítve, azok felfogásának alárendelten s csakis ilyen érvényesülést enged, az önállót megakadályozza teljesen vagy legalább részben, az ilyen érvényesülésre azonban egyenesen

*) Mindketőt megteszi pl. Valmor: *Conditions et limites du gouverne-
de la majorité*, 1906.

ráutalja. Így látjuk Belgiumban, hogy a pártok programja az általánosság után megtelik a szociális kérdéssel, az a párt, amely még egyideig az állam neutrális magatartását vallja programjának gazdasági kérdésekben, majdnem teljesen elbukik, elválik tőle és erősbödik a radikális. A katolikus pártkonglomerátum pedig, amint azt a törvényhozásnak működése 1894. óta mutatja, mind nagyobb mértékben foglalkozik az alsó osztály szükségleteivel, a szocialista párt nagy erővel lép ugyan fel, de kétségtelen, hogy a pluralitás nélkül jobban hódítana, ha annak csak közvetett hatását vennék is figyelembe. A társadalmi kérdések a társadalmi felsőségek vezetése alatt, lehetőleg kevés áldozattal oldatnak meg, az intézmények, melyeket a plurális szavazattal kombinált általánosság ad, a társadalmi felsőségek vezetése alatt állanak, főleg az alsóosztály viseli terheiket, kibékíteni, kiegyeztetni, nem reformálni a rendeltetésük. A patronázs jegyében tervezetnek és születnek az alsó osztály helyzetén javító intézmények (nem a képviselőben, hanem már a választásoknál megvan ez a tendencia). A plurális szavazat míg egy részről közvetlen biztosítékokat teremt a kiválasztottak nagyobb szavazatával a többségben levő alsó osztály ellen, másrészt a szavazatot olyképp alakítja, hogy miután csak a felsőbbekkel való együttes szavazás útján érvényesülhetnek az érdekek: az alsó és felső osztályokat együtt működni kényszeríti, a felső osztály vezetését s az érdekek hierarchiáját biztosítván. A plurális szavazat a képviselőt vagy képviselőket minden tekintetben meghagyja az összes kategória befolyása alatt, nem biztosít az egyeseknek külön képviseletet. A plurális szavazat inkább szubjektív szempontból határozza meg a választásokat, egy bizonyos felfogás, az uralkodó állapotokkal való megbékülés, azokhoz való alkalmazkodás, a felső osztály érdekeinek megfelelő felfogás győzelmét biztosítja, az említett egyéb módok tárgyilag, bizonyos érdekek érvényesülését adván meg a választásokban, bizonyos érdekek szupremáciáját biztosítván a kerületi beosztás, a választó testületek vagy csoportok alakítása által. Ezeknél a képviseletben kifejezésre jutó érdekek ereje lesz a szavazás szervezete folytán megadva. A szavazás, vagy választás más szervezési módjai az érdekek, törekvések megnyilvánulását az erőszakos elválasztások folytán nagyon megakadályozzák, beosztásukkal az akaratnyilvánulást erőszakosan határozzák meg (egyérdekűek, egytörekvűek külön vannak választva, a képviselő választására, programjára nem bírnak oly nagy befolyással), a plurális szavazat ellen ezt nem lehet felhozni. Viszont a többi módnál az előnyösítés ép a kívánt célt szolgálja, itt egyrészt másra is szolgálhat, másrészt az egyes esetekben nem biztosítja a kívánt eredményt. Mert

ha a privilegizálással bizonyos osztályfelfogás és törekvés előnyösítése a cél, az előnyösítendő érzést, törekvést, felfogást a csoportok együttes szavazata általában meg fogja adni, de nem a csoportba, osztályba tartozó egyesek szavazata, a tökéletlen ismérvek folytán olyanok is nagyobb joghoz jutnak, kiktől az nem várható, másrészt azok, kiknek eltérő a felfogása, érzülete (mely egy osztállynál átlagos, de nem minden egyesnél feltétlenül meglévő), azok nem szavaztatnak le, az azoknak adott nagyobb jog az ellenkező érzés, felfogás erősítésére szolgál. A választóknak kategóriák alapján testületekbe sorozása nem enged sokféle alapot, hanem legalább elsősorban csak egyet s nem fokozatot oly nagy mértékben. A plurális szavazat sokféle alapon szervezhető és a végtelenségig fokozható (legalább elméletileg). Viszont az egyenlőség sérelme nem oly nyilvánvaló más módoknál és ennél fogva nem provokál oly ellenmondást, mint a plurális szavazatnál, hol az egyenlőtlenség közvetlenül az együttszavazóknál van meg (s talán épe miatt tartják sokan gyakorlatilag kivihetetlennek, amint gyakorlatilag még igen kevésbé tudott tért foglalni, s e nyílt egyenlőtlenségben látják főhibáját, mint pl. Jellinek.*) Azt is felhozzák, hogy különböző alapon szervezve a hatások egymást paralizálják,**) pl. a pap és tanító plurális szavazata lerombolná egymást, ez azonban nem feltétlen igaz, másrészt a plurális szavazat hatása más irányban megmaradna.***)

A plurális szavazat legyőzné, inkább mint más, az általános-sággal adott veszélyt, a felforgató törekvések érvényesülését s az alsó osztálynak hozandó áldozatokat illetőleg. A benne, vele adott pártalakulási lehetőség (bizonyos pártalakulásnak nagy esélyt biztosítván, mások esélyeit csökkentvén), kiválóan alkalmas az alsó osztály leszerelésére. Eredményében meghamisítván a választást a szavazók különböző szavazatszámával, a társadalmi, állami intézményekre és viszonyokra keresett szankciót a legnagyobb mértékben biztosítani látszik, annál is inkább, mert a népképviselő és nép közötti kapcsolatot mindenütt fenntartja. A képviselő jelentőségét, a társadalmi mozgalmakkal való érintkezésbe jutását az államnak, jogának és igazgatásának, nem tagadja meg a plurális szavazat, csak azok alakulását, de különösen számszerű kifejezésre jutását befolyásolja. A plurális szavazat egyben a legveszedelmesebb valamennyi privilegizáló rendszer között, mert eredményében is ellenőrizhetetlenül hamisítja meg a választásokat közvet-

*) *Das Pluralwahlrecht und seine Wirkungen* 1905.

**) Pl. *Attentat auf das gleiche Recht, Wiener Arbeiterzeitung* 1906.

***) S nem szabad csak a közvetlen hatást vennünk, a közvetett talán jóval fontosabb kihatásában; hogy a meggyőződésnek a szavazat hatályosságá a iránt mily szerepe van, felesleges hangsúlyoznunk.

lenül, közvetve pedig az általánosságnak a fejlődésre, haladásra való jelentőségét, a benne rejlő fejlődési, haladási, újító erőt köti meg, mert azok, akik a mai berendezkedés hátrányait érzik, akik nélkülöznek, csak formálisan döntenek a választások felett, a legnagyobb számot képviselvén, öntudatos részük mindenestre kielégően érvényesülhet s ez öntudat terjedésének mi sem állja útját, új eszme, új szempont kellő erővel érvényesülhet mellette, aminek közvetlen és közvetett hatására már rámutattunk.

3. A plurális szavazatban kifejezésre jut az uralkodó osztályok megváltozott vagy változásban levő ideológiája. Ha az 50-es, 60-as évek irodalmát vesszük, nem mondhatjuk el róla, hogy általában kedvező lett volna az általánosságnak, de nem azért foglalt állást ellene, mint ma. Akkor egyrészt a kirekesztő cenzus ideológiái voltak érvényben, másrészt a polgári osztály szellemében az annak uralmát kívánóknál a jogegyenlőség elveit találjuk. Megvan a felfogás, hogy az összeségnek adott jog csak arra fog szolgálni, hogy az államot a privilégiumok megszüntetésére, a gazdasági, társadalmi élet minden mesterséges akadályának távoltartására és végül be nem avatkozásra fogja szorítani. Így látjuk pl. Spencernél a *Social staticsban*, így James Mill, aki megelégszik ugyan a polgárság szavazatjogával, de csak azért, mert az a véleménye, hogy úgyis a polgárságot követné a szavazásnál az alsó osztály.*) Az általános, egyenlő szavazattal kifejezésre jutó elvre, minden hatalom és jog önjogúságának tagadására a rendi, privilegizált osztállyal szemben szükség van.***) És az a felfogás, hogy a burzsoá osztálynak általán kedvező magatartást fogja a nép nagy tömege is tanúsítani, habár nem lehetett kétséges, hogy más szükségletei vannak, hogy az állam látszólagos pártatlansága annak egyáltalán nem kedvező. És számítanak a befolyásra, melyet az alsóra a polgárság vagyonával, kultúrájával gyakorol, hogy a polgárság felfogása, igazságossági, jogi elvei fognak a nagy tömegek gondolkodásában dominálni. Amily mértékben bontakozik ki az alsó osztályban az önálló felfogás, amily mértékben függetlenednek érzésben, gondolkozásban a nagy tömegek (úgy, hogy a polgári társadalomnak még legszentebb intézményét, a magántulajdont is megtámadják), oly mértékben tűnik ez a befolyás a szavazat manchesteri szellemben való gyakorlását, vagy

*) L. Dickinson *Le développement du parlementarisme pendant le XIX. siècle*, 1907.

**) És ott, ahol a polgárság még nem jutott uralomra, még bizonyos értelemben rendi hatalmi viszonyok forognak fent, ott a polgárság irodalma és a polgárság hangulata ma is sokkal kedvezőbb az általánosságnak, a jogegyenlőségnek.

pedig a munkásosztály szempontjából való jelentéktelenségét illetőleg.*) És amint jobban hangoztatják, hogy a népnek adott politikai joggal gazdasági, társadalmi törekvéseket kívánnak előmozdítani (aminek következménye lett, hogy azt a nép elemi erővel követelte és követeli), a polgári irodalom mindinkább ellene fordul, mert a népnek adott jog most már nemcsak a rendi jellegű intézményeket, de az ő társadalmi berendezkedését is fenyegeti. Spencer, aki id. munkájában hosszú fejezetet szentel a politikai jogegyenlőségnek, melyben a cenzus összes érveit lerombolja, ellene fordul, leghevesebb ellenségévé lesz. A politikai jogegyenlőségi elvek káros hatását, ez elvek abszurd voltát iparkodik kimutatni. Prins hasonlóképen nyilatkozik. (*La démocratie et le Gouvernement* 1884., különösen *L'esprit du gouvernement démocratique*). Laveleyenél pedig azt olvashatjuk (*Le gouvernement dans la démocratie* 1890.), hogy a politikai jog terén adott egyenlőség forradalmi jellegű, meghazudtolása a társadalmi különbségeknek, egyenesen azok ellen irányul és működésében kell, hogy irányuljon. Benoist szerint a mai rendszer a társadalmi revindikációt szolgálja (*La crise de l'Etat moderne* 1896.), ő a professzionális képviselőben keresi az orvosságot. A jogegyenlőség most már nem látszik szükségletnek, hanem egyenesen veszedelem, melyet különbözőkép iparkodnak elkerülni. A legegyszerűbb a vele való szakítás és annak elméleti igazolására a polgári irodalom hamar vállalkozik. Amíg ez csak tagadást, negatív álláspontot jelentett, jó volt; most már, mikor az alsó osztály szükségleteinek megfelelő (vagy legalább inkább megfelelő), törvényhozást, kormányzatot, jogrendet jelentene veszedelmes elvnek tartják. És természetesen nemcsak bizonyos rendet, hanem általán minden rendet féltenek tőle, az anarchia elvét látják benne. A régi rend híveinek (minden változásnál ez a benyomásuk, melynek helyességét megcáfolhatatlanul kimutatják, így XVIII-ik századbeli változáskor Lemaître és de Bonald.***) Az egyenlőség az összeség határozatát jelenti, az összeséget teszi meg a jog és hatalom végső forrásának. A polgári ideológia ez összeségtől absztrahál, ezen felül, ezen kívül megalkot magának egy lényt, melynek minden hatalmat tulajdonít, melytől minden jog származik, az államfogalmat, mely nem a hatalmi szervezet s a mögötte rejlő uralkodó osztály, nem a népösszeség, hanem egy képzeletbeli lény, melynek nevében gyakorolják jogukat a hatóságok, hozatnak a törvények. Ezen elmélettel iparkodnak kibújni a logikailag egyedül lehetséges megoldás elől, mely az önjogúság elvével való

*) Ez magánál a munkásságnál is megvolt, a 60-as évek elején Németországban.

***) Faguet: *Politiques et moralistes du XIX. siècle I.*

szakítás után marad: a népösszeségre, a többségre appellálni. A hatalom és jog egy képzeleti lényénél van (melyet körülbelül úgy alkotnak meg, mint a racionalisták isten fogalmát), tényleg bizonyos osztályoknál, azoknál, melyek bizonyos intézményeket, berendezkedést fenntartani hajlandók. Ezen elméletből kifolyólag iparkodnak minden oly közjogi berendezkedést, így a plurális szavazatot is igazolni, amely a jog-egyenlőségnek, a néphatalomnak elvével nem egyez.*) Azok, akik a mi irodalmunkban a plurális szavazattal foglalkoztak, Kuncz és néhány követője, ép az államnak ezen modern théoriájából indulnak ki, avval igazolják a plurális szavazatot. Kuncz szerint a „nemzet — amely az állam — ott szedi a mézet, ahol találja”, annak ad jogot, akiben él és annak ad több jogot, akiben inkább él; legújabban Krüger a plurális szavazatot nem nyerőket azzal vigasztalja, hogy úgy sem saját jogukat gyakorolják, hanem az államét, rájuk nézve hát közönyös lehet, de semmi közük sincs hozzá, más mennyi jogot gyakorol, miután az állam azt ruházza fel a joggal, akit arra méltónak talál. Ne feledjük el azonban, hogy az állam nevében a mindenkori hatalmasok járnak el, ami a théoria igazságát és tudományos látszatát sokban redukálja; a théoria mindenkori állapotok szankciójául szolgál, amint régebben istent, most az államot teszik a hatalom mögé, s amint akkor istentől származtatták a hatalmat, holott az isten a meglevő hatalomhoz járult már csak hozzá: így most az államból, pedig az állam a már meglevő hatalmi viszonyokhoz képzelgetik, az ő nevében járnak el, vagyis hozzájárul a hatalmasok cselekményéhez.

A pozitív elmélet megint másképp alakult. Régebben hangoztatta, hogy a legnagyobb szám, a többség a legnagyobb hatalom, ennek kifejtésére, kifejezésre juttatására alkalmasnak látta az általános és egyenlő szavazatot. Ma e tételt absztraktnak tartják, amely elvonatkozik a tényleges viszonyoktól, nem emberek vannak csak, hanem az emberek bizonyos viszonyokban léteznek, tehát nemcsak számuk az erő, hanem a viszonyban helyük, az általa adott nagyobb befolyás. Régebben azt várták, hogy ez a leszavaztatásnál úgy is érvényesül, ma azonban úgy tapasztalják, hogy a befolyás alól a szavazásnál minél többen vonják ki magukat. Most már tehát nemcsak a szám lenne figyelembe veendő, hanem más tényezők is, az ember nemcsak egy egység, hanem gazdasági, kulturális értékkel bíró, amely figyelembe veendő: a vagyon, mely felett rendelkezik, a kiváló állás, amelyet

*) És ha valami pozitív tartalmat kívánnak adni az üres államfogalomnak, akkor a múltak bölcseségével ruházzák fel, hogy az állam nemcsak a jelen, hanem a múlt is. Ekkor legalább tisztán és őszintén meg van mondva, hogy a théoria a konzervatív érdekek és törekvések támogatására találatott fel

betölt, a diploma, melyet megszerzett, szintén erőt képviselnének. Ezeket a jognak el kellene ismernie, amit nem tesz meg, ha egyedül a számot kérdezi; a számban tehát kifejezésre kell juttatni az értékeket. Ezt a problémát oldaná meg a plurális szavazat.

A pozitív elmélet a jog hatalmi elmélete. Alapja, hogy minden jognak csak akkor van értéke, ha a megfelelő erő áll mögötte az érvényesítésre, különben csak elvi elismerés, amely többet árt, mint használ. A legtovább megy a nők szavazatjogával szemben való állásfoglalásánál, itt attól tart, hogy a parancsolás joga azok kezébe jutna, akiknek nem lenne erejük érvényt szerezni annak. Az elmélet (bár nagyrészt helyes) megfélekedzik arról, hogy az állammal szemben adott jog nem a saját erején nyugszik, az a közület erejét szolgáltatja ki. Az abszolút monarchát nem a saját egyéni ereje teszi hatalmassá, hanem a közületé. Evvel elvi alapja le lenne rontva. Két irányban is értékkel bír: egyrészt, mert a jog tényleg csak akkor jelent valamit, ha a veleltnitűdás megvan (megvan az, amit Proudhon a politikai képességnek nevezett, határozott értelmet adva e határozatlanságával sok visszaélésre, alkalmat adó szónak*) másrészt mert rámutat arra, hogy jogot csak úgy szerezhethünk, ha a megfelelő erővel tudunk fellépni s így a jog tényleg bizonyos értelemben erőnk elismerése, mert nem ideológiákból folyik; továbbá rámutat arra, hogy ha a társadalmilag gyengébbeknél van a politikai hatalom, akkor az állam ereje tényleg gyengül, a belső súrlódásokra felmegy s így az állam külső hatalma szempontjából a nagy társadalmi, gazdasági erővel bíró osztályok uralma kívánatosabb lehet (amit mutat a körülmény, hogy a demokrácia, mely nemcsak névleg az, le is mond az imperializmusról, míg az imperiális politika egy társadalmilag hatalmas osztály érvényesülésének — ha kerülő utakon történik is ez — folyománya).

Egy harmadik elmélet a plurális szavazatban a helyesen alkalmazott egyenlőséget látja. Egyenlőséget, mely nem az eredmény, hanem a mérték. Szerinte az egyenlőség, mint eredmény, igazságtalan és abszurd, a légből kapott, melynek nem felelnek meg a tényleges állapotok, azokban csak egyenlőtlenléget lehet látni. Erőszakos elv, mely csak gyászos következményekkel járhat, ráerőszakolja majd magát a tényekre. Ellenben igazságos, hogy egyenlő legyen a mérték, melyből azután folynék a különbözőség is. És itt merül fel a probléma, mit mérjünk s mi legyen az egység. Erre nézve a felvilágosítást megadná az intézmény természete, melyre nézve adott jogról szó van. Az állam törvényhozására, kormányzására adott közvetett jogról, illetve helyesebben befolyásról van szó. Aszerint, amint a befolyásban hatal-

*) *De la capacité politique de la classe ouvrière. Oeuvre posthume.*

mat, rendelkezési jogot látunk, vagy pedig egy funkciót, különböző lesz álláspontunk. Előbbi esetben inkább lennének hajlandóak az érdekeknek megfelelő jogot, a nagyobb érdekeknek tehát nagyobb jogot adni, utóbbi esetben a képességnek, hogy aki helyesebben tud a joggal élni, annak nagyobb befolyása legyen. Az érdekelttség azonban igen relatív dolog: vehetjük a meglevő viszonyok, a gazdasági, társadalmi rend fenntartásában való érdeket s ekkor a vagyonnal hozzuk a jogot összefüggésbe. Evvel szemben azonban a vagyontalanságnak nagyobb érdeke a közjót, a nagyobb anyagi, kulturális jólétet megteremtő változtatásban van, így ehhez kellene nagyobb jogot fűzni. így itt az a kérdés az eldöntendő, mi a nagyobb érdek, a konzerválás vagy az egészséges viszonyok megteremtése. Ha az utóbbi, a plurális szavazatot ép ellenkezőkép kellene szerveznünk, mint amiért az elméletet kidöngölték. De nemcsak az érdekek iránya, hanem maguk az érdekek is rendkívül különbözőek a szavazatnál valamennyiről szó van. A plurális szavazat problémája tehát ezen szétágazó érdekeket egységes alapra hozni, megállapítani hierarchiájukat, ami lehetetlen feladat, pedig a pluralitásban ezt kellene kifejezésre juttatni. Ha a szavazásban funkciót látunk, valami ítélkezésfélét, mi a helyes, mi a jó, vagy véleményadást erre nézve (amit az örökké naivak még ma is látni akarnak): akkor akinek nagyobb képessége van dönteni, megítélni a helyzetet, annak kellene a nagyobb szavazatot adni. Eltekintve attól, hogy abszurd eljárás a kevésbé képesek ítéletét a képesebbek nagyobb súllyal felruházott ítéletével ellensúlyozni akarni,*) a képességet illetőleg merül fel az első kérdés, mely egyesek szerint inkább a műveltség, mások szerint a morállal van összefüggésben. De hogyan lehet nagyobb jogot adni, hogy lehet társadalmi érdekből kimagyarázni, az állítólagos nagyobb képesség, kapacitás szavazatát. Különösen ha az túlnyomólag egy osztályhoz, egy osztályfelfogást vallók, vagy annak prostituáltjaihoz fűződik? Hiszen magában véve semmiképp sem jelenti, hogy a közérdeknek legmegfelelőbb intézményeket, igazgatást fogják azok akarni (s még ha erre irányulna is akaratuk s nagyobb képességük lenne is ítélni: akkor is kétes lenne ez, miután az osztályfelfogás hatása alatt állanak, annak szempontjából ítélik meg a tényeket. Különösen ha e képesebbek egy megkülönböztetett, privilegizált osztály, kétségtelen, hogy joguk első sorban privilégiumaik fenntartására, szaporítására, az ő helyzetüknek leginkább kedvező álláspont erősítésére fog szolgálni.

Vannak, akik az igazságosságot és egyenlőséget abban látják, hogy a jogokat a terhekkel hozzák összefüggésbe. Amint annak meg-

*) Amit Esmein a rendszer ellen felhoz.

ítélésében, hogy mi erő és mi érték, úgy annál, hogy mily terhek jőjjenek figyelembe, igen válogatósak, a katonáskodás terheit pl. rendszeren nem veszik figyelembe, sőt kimagyarázzák, hogy csak előny. Nem veszik figyelembe a közvetett adókat sem (biztosan avval érvelve, hogy azokat az egyes nem tudatosan fizeti), de tekintetbe veszik a közvetlen, egyenes adót. Arról, hogy az adó átháríttatik, amint mindenről, ami túl van az orrukon, nem akarnak tudomást venni. A legérdekesebb az elméletben mindenesetre az, hogy a hatalmon levők mindenkor iparkodnak az állam, a kormányzás terheit a hatalomból kizártak, vagy abban kevésbé részesítettekre tolni (amit a cenzusos rezsím adópolitikája mutat mindenütt), s így a hatalomra való jogcímüket áthárítani. E jognak legfeljebb csak finánciális szempontból lehetne jelentősége; akik az adót fizetik, iparkodnak majd minél kevesebbet fizetni, minél gazdaságosabbá tenni a kormányzást, ha a terheket nem lehet közvetve róni ki; de a gazdaságossági kérdésnek nem szabad kizárólagosnak vagy dominálónak lenni; megfelelő, jól működő intézmények legalább is oly fontosak s különösen nem hagyandók akkor figyelmen kívül, ha a gazdaságossági alap (amint állítják, gyakran igen kevés joggal) ép azon osztályt juttatná túlnyomó befolyáshoz, amelyik nem az intézmények miféleségében és működésében van érdekelve.*)

(Befejelő közlemény a következő számban.)

Selymes Károly.

*) A nagy adót fizető nagybirtok és nagytőke nincs érdekelve munkás-jóléti intézményekben, a munkásság érdekeit védő jogban; nincs érdekelve abban, hogy a tisztviselők megközelíthetetlenek legyenek és gazdaságossági szempontja egybe fog esni a vesztegetésivel (kiszívetésű tisztviselők, bírák).

